

Oikeusministeriö

oikeusministerio@om.fi

Lainsäädäntöneuvos Maarit Leppänen

maarit.leppanen@om.fi

Viite: Lausuntopyyntö 27.2.2014, oikeusministeriön muistiosta ”Tuomioiden suullisten perustelujen käyttöönotto yleisissä tuomioistuimissa” (14.2.2014)

Oikeusministeriö on pyytänyt hovioikeudelta lausuntoa edellä mainitusta oikeusministeriön muistiosta. Hovioikeus esittää lausuntonaan kunnioittavasti seuraavaa.

Hovioikeuden kannanotto esitettyyn uudistukseen

Muistiossa esitetty ajatus siitä, että käräjäoikeuksien ei tulisi enää laatia rikosasian käsittelyn päättymisen jälkeen julistamaansa tuomiota nykyisessä laajuudessa kirjalliseen muotoon, on kannatettava. Menettelyllä, jossa kevennettäisiin tuomioistuinten velvollisuutta laatia lainvoimaisiksi jäävissä asioissa kirjalliset perustelut, voitaisiin myös hovioikeuden käsityksen mukaan saavuttaa säästöjä. Lisäksi menettelyllä voisi muistiossa (s. 3) todetusti olla merkitystä tuomioistuinten työtapojen kehittämisenkin kannalta siten, että se kannustaisi tuomioistuinta julistamaan tuomion heti käsittelyn päätteeksi – olkoonkin, että näytöllisesti ja oikeudellisesti selvissä rikosjutuissa, joihin menettelyn soveltamisalan on tarkoitettu rajoittuvan, tuomiot pyrittäneen jo nykyään yleensä julistamaan käsittelyn päättymisen jälkeen.

Oikeuskirjallisuudessa on perustellusti katsottu, että tuomion julistamisella heti käsittelyn päättymisen jälkeen, jolloin oikeudenkäynnin kulku on vielä tuoreena asianosaisten muistissa, voi etenkin rikosasioissa olla lainkäytön uskottavuutta ja tuomion tehokkuutta korostava vaikutus. Lisäksi tuomion julistaminen voi olla asianosaisten ja tuomioistuimen kannalta siksi järkevää, että asianosaiset välttyvät kansliatuomion odottamiselta ja vastaavasti tuomioistuin voi välittömyysperiaatteen mukaisesti ratkaista asian, kun sen muistikuvat asian istuntokäsittelyssä vastaanotetusta näytöstä ovat vielä tuoreita. Tuomion julistaminen liittyy laajasti ottaen myös ns. *menettelyllisen oikeudenmukaisuuden* vaatimukseen: on katsottu, että jutun hävinnyt asianosainen voi jopa tyytyä tuomioon, jos hänelle syntyy paitsi oikeudenkäynnissä myös tuomiota julistettaessa kuva siitä, että tuomioistuin on perehtynyt asiaan

hyvin ja pyrkinyt siinä lailliseen ja oikeudenmukaiseen ratkaisuun.¹ Näiden syiden vuoksi tuomioistuinten tulisikin pyrkiä julistamaan mahdollisimman moni ratkaisu.

Toisaalta tuomioiden julistamisen vastapainona on otettava huomioon asianosaisen oikeus saada asianmukaisesti perusteltu päätös. Merkitystä on, kuten muistiossa todetaan (s. 4), myös tuomarin itsekontrollilla: vasta tuomion perusteluita kirjoittaessaan tuomioistuin voi viime kädessä kontrolloida sitä, onko pääkäsittelyssä syntynyt käsitys näyttö- ja oikeuskysymyksistä kyllin vakuuttavasti perusteltavissa. Lisäksi huomioon on otettava muutoksenhaun näkökulma eli ensinnäkin se, että asianosainen voi ratkaisun perustelujen avulla hakea siihen muutosta ja toiseksi se, että valitus tai kantelu sekä käräjäoikeuden ratkaisu kelpaavat muutoksenhaun lähtökohdaksi. Vielä merkitystä on, kuten muistiossakin todetaan, oikeudenkäynnin julkisuudella, joka edellyttää, että ratkaisu on tarvittaessa saatavissa kirjallisessa muodossa. Näiden tavoitteiden täyttäminen puolestaan perustelee ratkaisun antamista kansliasta sekä sitä, että perustelut joka tapauksessa annetaan tarvittaessa kirjallisesti.

Muistiossa esitetyllä menettelyllä on ilmeisesti tarkoitettu hyväksyä ROL 11:7:n perusteella syntyneeksi katsottu käytäntö, jonka mukaan suulliset perustelut voisivat olla vapaamuotoisemmat kuin kirjalliset perustelut – ja varsinainen muutos kohdistuisi siihen, että tuomioita ei enää nykyisessä laajuudessa tarvitsisi laatia kirjalliseen muotoon (s. 3). Selvää on, että ROL 8 luvun 11-12 §:issä tarkoitetuissa poissaolokäsittelyissä ratkaisu tulisi jatkossakin vastaajan oikeusturvaan liittyvien syiden vuoksi laatia kirjallisesti.

Hovioikeus edellä todetusti kannattaa ajatusta siitä, että käräjäoikeuksien velvollisuutta kirjallisten perusteluiden laatimiseen kevennetään. Hovioikeus toteaa kuitenkin, että menettelyn soveltamisalan rajoittaminen vain näytöllisesti ja oikeudellisesti selviin rikosasioihin ei tunnu perustellulta. Tämä johtuu siitä, että muistiossa esitetyn säännösehdotuksen 1 momentin mukaan julistettuun tuomioon olisi otettava kirjallisina ROL 11 luvun 6 §:n 1 momentin 1-2 ja 6-8 kohtien tiedot ja esitetyn säännösehdotuksen 2 momentin mukaan ROL 11:6.1:n 3-5 kohdissa tarkoitettut tiedot olisi joka tapauksessa annettava kirjallisina, ”jos ratkaisuun ilmoitetaan tyytymättömyyttä taikka jos asianosainen tai muu henkilö sitä pyytää”.

Hovioikeuden käsityksen mukaan säännösehdotuksen 2 momentissa tuomioistuimelle säädetty velvollisuus toteuttaisi sellaisenaan riittävästi niitä tavoitteita, jotka tuomion perusteluiden antamiseen kirjallisessa muodossa liittyvät. Hovioikeus pitääkin perusteltuna, että menettelyn soveltamisalaa ei rajoitettaisi vain asioihin, joissa ”asian selvitettyyn tilaan nähdessä asianosaisen oikeusturva ei edellytä kirjallisten perustelujen antamista”. Perustellumpaa on jättää virkavastuulla toimivan tuomioistuimen harkittavaksi se, onko asia ylipäänsä sel-

---

¹ Ks. *Jyrki Virolainen – Petri Martikainen: Tuomion perustelevuus*. Talentum. Helsinki 2010 s. 133.

lainen, että se voidaan julistaa käsittelyn päätyttyä esimerkiksi pääpiirteissään asianosaisten suostumuksella (ROL 11:7.1) – ja jos on, ei liene perusteltua edellyttää itsetarkoituksellisesti kirjallisia perusteluita, jolleivät säännösehdotuksen 2 momentin edellytykset täyty.

Edellä mainittujen syiden vuoksi menettelyn soveltamisalaa ei tulisi rajoittaa ainoastaan rikosasioihin. Muistiossa epäilemättä aivan oikein väitetään, että ”ylivoimainen enemmistö” riita- ja hakemusasioista ratkaistaan kansliassa ja että suulliseen valmisteluun tai pääkäsitteilyyn menevissä riita-asioissa on aiheellista laatia kirjalliset perustelut (s. 3). Niissäkään tilanteissa, joissa tuomioistuin julistaa riita- tai hakemusasian tuomion tai päätöksen käsittelyn päättymisen jälkeen, ei kuitenkaan liene perusteltua edellyttää itsetarkoituksellisesti kirjallisia perusteluita, mikäli säännösehdotuksen 2 momentin edellytykset eivät täyty.

Hovioikeus kiinnittää huomiota myös siihen, että tuomion perustelujen julistaminen suullisesti ei välttämättä esty kollegiaalisessa kokoonpanossa ratkaistavissa asioissa. Mikäli ratkaisukokoonpanon jäsenet ovat yksimielisiä siitä, että tuomion perustelut voidaan julistaa suullisesti myös äänestystilanteissa, ei liene perusteltua katsoa, että asian laatu aina välttämättä edellyttäisi kirjallisten perusteluiden antamista (vrt. s. 4). Myös näissä tilanteissa varaventiilinä voitaisiin suuremmista ongelmista käyttää säännösehdotuksen 2 momenttia.

Oikeuskäytännön yhtenä ongelmana pidetään perustellusti sitä, että pääsäännöksi tarkoitetun tuomion ja päätöksen julistamisen (OK 24:8.1 ja ROL 11:7.1) sijasta tuomioistuinten ratkaisut annetaan entistä useammin kansliatuomioina. Menettelyä on pidetty ongelmallisena julkisuus- ja välittömyysperiaatteiden kannalta sekä siksi, että kansliatuomiota ei välttämättä anneta pääsäännön edellyttämässä ajassa, vaan ratkaisujen antamisen määräaikoja pidennetään, mistä aiheutuu myös oikeudenkäynnin tarpeetonta viivästymistä. Myös ylimmät laillisuudenvälvojat ovat usein kiinnittäneet näihin ongelmiin huomiota.²

Mainittuun kehityskulkuun nähden hovioikeus pitääkin perusteltuna sitä, että tuomioistuinten harkintavaltaa sen kysymyksen osalta, julistetaanko ratkaisu vai annetaanko se kansliasta, ei ainakaan tuomioiden perustelemisvelvollisuutta koskevan lainsäädännön uudistuksella kavenneta kansliatuomioiden eduksi. Selvää on, että tuomion perusteluiden laatutasosta ei ole aihetta tinkiä. Koska kysymys tuomioiden antamistavasta on määrä joka tapauksessa jättää tuomioistuimen harkintavaltaan, säännösehdotus olisi kenties muistiossa esitettyä tarkoituksenmukaisempaa liittää selvemmin tuomion julistamista koskeviin säännöksiin, minkä lisäksi myös säännöksen esitettyä sanamuotoa tulisi jossakin määrin muuttaa.

---

2 Ks. Virolainen – Martikainen 2010 s. 136 ja alaviitteessä 36 mainitut ylimpien laillisuudenvälvojen ratkaisut.

Rikosasioiden osalta esitetty ROL 11:15 voisi kuulua esimerkiksi seuraavasti:

”Silloin, kun tuomioistuin tämän luvun 7 §:n 1 momentissa säädetyn mukaisesti suullisesti julistaa tuomion päätösneuvottelun päättymisen jälkeen, tuomioon on otettava kirjallisina tämän luvun 6 §:n 1 momentin 1-2 ja 6-8 kohdissa tarkoitetut tiedot, ei kuitenkaan eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteitä, jos tuomiosta on äänestetty.

Tämän luvun 6 §:n 1 momentin 3-5 kohdassa tarkoitetut tiedot sekä 8 kohdassa tarkoitetut eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet, jos tuomiosta on äänestetty, on annettava kirjallisena, jos käräjäoikeuden ratkaisuun ilmoitetaan tyytymättömyyttä taikka jos asianosainen tai muu henkilö sitä pyytää, taikka jos asia on 8 luvun 11 ja 12 §:ien mukaisesti käsitelty vastaajan poissaolosta huolimatta. Tällöin noudatetaan, mitä tämän luvun 12 §:ssä säädetään.

Tuomion julistaminen on äänitettävä. Tallenne on säilytettävä vuosi asian ratkaisemisesta.”

Riita-asioiden osalta OK 24 lukuun voitaisiin ottaa uusi 14 a §, joka voisi kuulua seuraavasti:

”Silloin, kun tuomioistuin 8 §:n 1 momentissa säädetyn mukaisesti suullisesti julistaa ratkaisun, ratkaisuun on otettava kirjallisina 7 §:n 1 momentin 1-2 ja 6-8 kohdissa tarkoitetut tiedot, ei kuitenkaan eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteitä, jos tuomiosta on äänestetty.

7 §:n 1 momentin 3-5 kohdassa tarkoitetut tiedot on annettava kirjallisena, jos käräjäoikeuden ratkaisuun ilmoitetaan tyytymättömyyttä taikka jos asianosainen tai muu henkilö sitä pyytää. Tällöin noudatetaan, mitä 13 §:ssä säädetään.

Tuomion julistaminen on äänitettävä. Tallenne on säilytettävä vuosi asian ratkaisemisesta.”

Myös hakemusasioita koskevaan OK 8 lukuun olisi syytä ottaa samojen periaatteiden mukaisesti laadittu säännös niiden tilanteiden varalta, joissa tuomioistuin mainitun luvun 11 §:n 1 momentin mukaisesti julistaa päätöksen istunnossa.

Ehdotus tuomioehdotusmallin käyttöön ottamisen selvittämisestä

Hovioikeus esittää vireillä olevaan uudistukseen liittyen harkittavaksi sitä, että oikeusministeriö ryhtyisi selvittämään myös ns. tuomioehdotusmallin käyttöön ottamista.³

³ Ks. tuomioehdotusmallista esim. Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintö (KM 2003:3) s. 321-323 sekä *Robert Liljenfeldt – Sakari Laukkanen: Vaihtoehtoisista riidanratkaisumalleista erityisesti silmällä pitäen tanskalaista tuomioehdotusta*. Defensor Legis 1998 s. 947-958, erit. s. 952-958.

Tanskassa tuomioehdotus tehdään pääkäsittelyn päätteeksi sen jälkeen, kun tuomioistuin on ottanut vastaan asianosaisten todistelun ja loppulausunnot. Jutun tuomari tiedustelee tällöin asianosaisilta, tahtovatko nämä kuulla tuomioehdotuksen; vaihtoehtoisesti asianosaiset voivat myös pyytää tuomioehdotusta. Mikäli asianosaiset tahtovat kuulla tuomioehdotuksen, tuomioistuin suorittaa päätösneuvottelun, jonka aikana tuomioehdotuksen keskeiset kohdat kirjoitetaan lyhyesti paperille. Tämän jälkeen asianosaisille selitetään tuomioehdotuksen tuomiolauselma yksityiskohtaisesti ja perustelut pääkohdittain sellaisella tarkkuudella, kuin se olosuhteisiin nähden on mahdollista. Asianosaisilla on tämän jälkeen mahdollisuus esittää tuomioistuimelle kysymyksiä. Jos asianosaiset hyväksyvät tuomioehdotuksen, lopputulos kirjoitetaan yksinomaan tuomioistuimen pöytäkirjaan ja vahvistetaan sovintona. Tarpeen mukaan myös ehdotuksen perustelut voidaan kirjata pöytäkirjaan, minkä lisäksi tuomioehdotus laaditaan säännönmukaisesti kirjallisesti, mikäli asianosaiset sitä tahtovat.

Ehdotetulla menettelyllä, jota tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea ei katsonut tarpeelliseksi ottaa käyttöön, voitaisiin saavuttaa nyt vireillä olevalla uudistuksellakin tavoiteltuja prosessiekonomisia etuja ennen muuta tuomioistuinten työn säästön kannalta.⁴ Ottaen huomioon se, että Tanskassakaan asianosaisilla ei ole velvollisuutta ottaa vastaan saati hyväksyä tuomioehdotusta, menettely ei merkitsisi ongelmaa asianosaisten oikeusturvan kannalta. Menettelyllä olisi myös muita huomionarvoisia etuja. Sitä, missä määrin tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä (s. 322) mainitut tuomioehdotusjärjestelmän ongelmat ovat yhä ajantasaisia tai ratkaistavissa, olisi joka tapauksessa syytä selvittää.

Vaasan hovioikeudessa 25.4.2014

Ma. hovioikeuden presidentti Robert Liljenfeldt

Hovioikeuden lausunnon on valmistellut ma. asessori Timo Saranpää. Lausunto on käsitelty hovioikeuden johtoryhmässä.

---

4 Ks. menettelyn eduista *Liljenfeldt – Laukkanen* DL 1998 s. 954-956.